

Әдәбијјатына бағлы

КӨРКӘМЛИ Азар-бајман шаири Аббас Сәһһәт муасирлары арасында ишфәһи әдәбијјатла гаршылығлы әләғәси олмуш әләм усталарымыздан биридир. О, истәр өзүнүн орижинал әсәрләриндә, истәрәдә дә тәрчүмә өз мәғаләләриндә бу өз ја дикәр чәһәттән халг әдәбијјатына архамлымындыр.

А. Сәһһәт өз јарадымылығында ел әдәбијјатынын мухтәлиф үслуб өз бәдии тәсвир васитәләриндән истифада етмишидир. Гошаман әдиб

А. Шаһ вахты илә өз хатирәләриндә јазырды ки, Шамахи шаирләриндән Сабир, Насеһ, һади, Тәрраһ өз Сәһһәт кәчәләр шәһәр кәнарында бир јера јығылыб ше'рләшәр, чәтин гафийә тапыб сөйләјәрдиләр. Белә бир шәраитдә јазыб-јарадан шаирин кә илә нәфәс аламағы, өз јарадымылығында һансы үнсүрләри инкишаф етдирәчәји изаһсыз дә мәлумдыр.

Һәмчә ше'рләшмәдән ики нумунәјә диғәт јетирәк:

Сабир:

Раст кәлимишик әввәл күндән сәнәтә,
Ше'р үчүн чәкиләрик хәлвәтә.
Халг иш көрәр, кәјдә учар гуш кимн,
Биз башларыг јерли-јерсиз гијбәтә.

Сәһһәт:

Әрсә чатдыг, әлимиз бош, үз гара,
Кечә гара, күндүз гара, дүз гара.
Бир аг үчүн чан гојарыг, јеринә
Ордаң чыхар, бурдаң кәләр јүз гара.

Әввәлә ону дејәк ки, һәмчә көрушләр заманы сөйләнидмиш нумунәләриң һамысыны топламағ өз тәдвиг етмәк важибдыр. Чүнки һәмчә шаирләриң инкишафында өз достлуғунда бунларын бөјүк ролу олмушидир. Икинчиси ишә, фолклорла, халг әдәбијјаты илә онларын әләғәси бахымындан бу нумунәләр чох әһәмийәтлидир.

А. Сәһһәт мухтәлиф фолклор сурәтләриндән истифада етмиш, өзүкүн тәзә сәкили поэзиясында бу сурәтләриң кәләјиндән тәсвирләнишидир. Онун бүтүн тәмсилләри өз ушағ ше'рләри халг әдәбијјаты нумунәләриндән истифада јолу илә јарадымындыр. Онун «Гары өз гуллуғулары» адлы ше'ри бир халг ләтифәси әсасында нәзмә чәкилмишидир.

Халғда олан ләтифәдә дејиләр ки, бир гары чох гошамлымыды. О, ләп тәк галдығындан өз мејлини јекәнә хорузунә салышыды. Бу хоруз ишә һеј вахтсыз банлајыб, сонүк-соншулары јухудан ојадырды. Ахырда соншулар тәнкә кәлиб бу

хорузун башыны кәсиб атдылар. Бундан гәзәбләнип гары инди кәчәләр өзү галхыб һај-күј салыр, соншулары јухудан еләјирди... Бу ләтифә Шәрг халғлары арасында кәниш јайылмишидир. һәтта мәшһур түрк јазычысы Сәбаһәддин Ам ону «Хоруз» адлы һекәјә шәклиндә ишләмишидир. Азәрбајжан әдәбијјатында А. Шаһ дә өзүнүн «Хоруз» адлы ше'риндә ондан тәсвирләниш, ләтифәниң муәјјән тәркиб һиссәсиндән истифада едәрәк өз әсәрини јаратмишидыр. Анчағ һәр сәһһәткар ону өз истағийә үғүн сурәтдә дәһшәдирмишидир. Бу чәһәттән А. Сәһһәт дә һәмчә ләтифәни ишләјәркән гарының «сонүк-соншуларының» сонүк гуллуғулары илә мәзә етмиш, елә ше'рини дә белә алачдырмишидыр.

Кәлиң инди онун јазылыш тәрзинә фикәр верәк: «Бир гарының бир хорузун вар иди!». О саат дајанырсан, Гадына нағыллар, рәвајәтләр, гаравәллиләр дүшүр; «Бири вар иди, бири јох иди» өз с. Бүтүн нәсрә олан ишфәһи

әдәбијјат әсәрләриндә бу кириш тәсәдүф олмуш. Шаир ону өзүнә өз гафийәјә салыб көрпәләрин иштијарына вермишидир. Бурада олан «сәбаһәддин, сәртә», «сүргүзар» өз с. кими сырф даншығ дили ше'рә тәбиһ бир көзәлик верир. Ше'р елә јазылышыдыр ки, елә бил нағыл динләјирсән. Шаирин «Гаравәли балалары» адлы ше'ри дә бутәрәдәдир. Шаир сүиләриң сәсиндән, нәғмәсиндән сәвг алыр. Анчағ елә бурадама поетик кәшиф едир; едиләра үрәји јаныр, билмәк истајир ки, ана гуш өз балаларына јем кәтириб вермәјә, јохса кәлиб онлары гуру-гуру диндирмәјә?! Бу поетик суаллар һәм дә халғи суаллардыр. Халг дејир ки,

Көјәрин, көј чәмәнләрим, көјәрин.
Сүнбүлүм, јасәмәнләрим, көјәрин,
Јетишин, мејвәчикләрим, јетишин,
Саралың, һејвачыларым, јетишин...
Мәнә бир севкили ронат кәләчәк,
Кәләчәк, билмирәм һаһағ кәләчәк.

Халг нәғмәсиндә охујуру:
Самавара од салышам,
Истәкана гәнд салышам,
Јарым кедиб тәк галышам,
Јар бизә гонаг кәләчәк,
Билмирәм, һаһағ кәләчәк.

Бу заман истәр-истәмәз охшарлығы һағымда дүшүнкүрүк. һәр ики ше'рдә арзү, истәк бирдир. Халг маһнысы елә бунула да битир. Анчағ Сәһһәтин сөзү суртармыр. О дејир ки, мәнә гонаг кәлән адам бағылы кәләчәк, мејвәләримдән дадачиг, мәнә сәт ол дејәчәк, ишима сүмәт верәчәк. Корунур, халг маһнысы шаирә өз әсәрини јазмағ үчүн бәһанә олмушидир.

Онун ше'рләрандә адәт-әһвалләр дә диғәтлә јанашылыр, ондан јахшы мәһадә истифада едилир. Мәсәлән, «Көч ше'риндә халғың јазлаға көчәси тәсвир олунмушидир. О, рәссам кими анчағ ләвһәләр ишләмишидир. Бешчә бәндән ибарәт олан бу ше'р

«гуру-гуру сурбаның олумдан бир шеј чыхмаз». Бу мәшһур калам шаирә имкан вермишидир ки, өзүнүн ше'риндә ахырының ики классик мисрасыны јаратсын. Бурада олан «чан кими басләмәк», «а бәхтәвәрләр» өз с. кими ширин ишфәдәләр ше'ри даһа охунағлы етмишидир.

«Гушлар» ше'ри дә фолклордан истифада јолу илә јаранмишидыр. Ше'рин дили о гәдәр сәдә, рәвандыр ки, муәллифини танымасан ону фолклор нумунәләри илә гаршылығ салмағ олар.

Шаирин «Бағча» ше'ри «Јар бизә гонаг кәләчәк» адлы халғ маһнысы мотивләри үстүндә јазылышыдыр. Мәсәлән, шаир јазыр:

дә бөјүк бир әләм өз әксини талышыдыр. һәр бәнд көч һајатының бир сәһһәсини кәстәрир.
Вахты илә Шамаһыда, үмумийәтлә, Ширван зонасында дәвә сахламағ, дәвә илә көч еләмәк бир дәб олмушидир. Шаир буну мушаһидәсинә әсәһ тәсвир етмиш өз ахырда да бунула бағлы бир халг маһнысыны олдуғу кими ше'риндә вермишидир:
Ағ дәвә алчаг кедәр,
Голунда голчаг кедәр,
Ағ дәвонин көзләри,
Јерә дәјәр дүзләри.
Енди чаја јуһ-јуһ,
Ағча маја јуһ-јуһ!

Шаир өз әсәриндә бу гәдим парчанә өзкә сөзү кими дүрғанә аалышыдыр. Көрүндүјү кими, елә адәтшин тәсвири елә ел маһнысы илә дә битир.
Аббас Сәһһәтин бүтүн ше'рләри халг јарадымылығы илә белә кәниш әләғәдә јазылышыдыр. Бунун ишә кәниш тәдвигә сәһһәтијачы вардыр.

Әли САЛӘДДИН,
филолокија елмләри
намизәди.